

Postavitev leposlovja v mladinskih in šolskih knjižnicah z vidika šolskih knjižničarjev

Fiction arrangement in youth and school libraries from the perspective of school librarians

> Majda Steinbuch

Izvleček

Članek predstavlja problematiko postavitve knjižničnega gradiva s poudarkom na leposlovju v mladinskih in šolskih knjižnicah, začetek sistema postavitve po starostnih stopnjah bralcev in pregled raziskav o ustreznosti te postavitve v slovenski bibliotekarski literaturi ter primer nove postavitve v Mestni knjižnici Ljubljana. S spletno raziskavo v forumu spletne učilnice smo z analizo odgovorov 119 knjižničarjev osnovnih šol pridobili informacije o postavitvi leposlovja v osnovnošolskih knjižnicah in njihova mnenja o novi postavitvi MKL. Leposlovje v knjižnicah osnovnih šol je urejeno po treh starostnih stopnjah, kar se zdi najprimernejše, saj se ujemajo s tremi vzgojno-izobraževalnimi obdobji v devetletki. Večina šolskih knjižničarjev meni, da gre pri novi postavitvi MKL za postavitev splošne knjižnice, ki ima drug namen kot šolska knjižnica. O njej imajo veliko pomislekov, ki so povezani s prostorom in pohištvo šolske knjižnice, predvsem pa z veliko dodatnega dela, ki nastane ob takšni spremembi. Sprašujejo se, ali je nova postavitev res boljša, saj bi se morala uporabljati daljši čas, da bi se to potrdilo ali ovrglo. Ne uvidijo večje koristnosti v drugačni postavitvi in se sprašujejo, ali je postavitev po žanrih res boljša in presega delitev po starostnih stopnjah, saj s tem otroke usmerjamo v žanrsko naravnost. Menijo, da takšna postavitev zahteva velike spremembe, zato morajo biti premišljene in strokovno dorečene.

Ključne besede

šolske knjižnice, osnovna šola, mladinske knjižnice, šolski knjižničarji, leposlovno gradivo, leposlovje, postavitev, starostne stopnje, žanri

UDK 025.4.02:027:027.8

Abstract

The paper deals with the problem of materials arrangement, with emphasis on fiction, in youth and school libraries. It also presents the development of the arrangement system which follows user age groups and gives an overview of the research in Slovenian literature, how appropriate this system is. Additionally, it presents an example of the new arrangement system in Ljubljana City Library (MKL). The web survey in e-classroom forum gathered answers from 119 primary school librarians regarding their opinions on arrangement of fiction in school libraries and on the new arrangement in MKL. Generally, fiction is arranged according to three age groups which seems to be the most appropriate, since these groups correspond to the three educational periods in the 9-year primary school. Most school librarians think that the new arrangement in MKL is different, because this is a public library with a different purpose than the school library. Many second thoughts were expressed regarding this type of arrangement, they were related to school library premises and furniture, as well as a lot of additional work caused by such a change. Questions were raised whether this new arrangement is indeed better, since it would have to be used for a longer time to confirm or refuse this. School librarians do not see the benefit of this arrangement and wonder, if genre-related arrangement is really better and if it really overcomes age-related division, since it directs the children to focus on genres. The librarians believe that such an arrangement requires big changes which should be well thought-of and fully defined within the profession.

Key words

school libraries, primary school, youth libraries, school librarians, fiction, arrangement, age groups, genres

Uvod

Že po tradiciji so mladinske¹ in šolske knjižnice povezane zaradi knjižničnega gradiva in dejavnosti, ki so namenjene istim uporabnikom, to je otrokom od predšolskega (velja za splošne knjižnice, za šolske pa le v manjši meri, če ima osnovna šola v svoji sestavi tudi vrtec), osnovnošolskega obdobja pa do mladostnikov oz. srednje šole.

Novljanova (1996) piše, da se je z razvojem šolskih knjižnic v šestdesetih letih prejšnjega stoletja začela ukvarjati knjižničarska stroka, pri čemer je imela pomembno vlogo tudi Pionirska knjižnica v Ljubljani.² Ta je leta 1964 pripravila prva navodila za delo šolskih knjižnic na osnovni šoli, ki so bila pravzaprav prvi standard za delo šolskih knjižnic v osnovni šoli, pozneje pa so jih smiselno uporabljali tudi v srednjih šolah. Leta 1971 je knjižničarska stroka pripravila Osnutek standardov šolskih knjižnic, v katerem so bile med drugim zajete tudi pedagoške naloge šolske knjižnice, iz katerih so se razvile bibliopedagoške dejavnosti. Knjižno in knjižnično vzgojo so vključili v učni načrt za osnovno šolo, navodila za izvajanje pa so spremljali tudi metodični napotki. Skupna prizadevanja knjižničarske stroke, aktivov knjižničarjev in sekcije za šolske knjižničarje pri stanovskem društvu za uveljavitev šolske knjižnice v šolski zakonodaji so se uresničila leta 1981 z njeno vključitvijo v Zakon o osnovni šoli. Leta 1988 je Strokovni svet SR Slovenije za knjižničarstvo obravnaval in leta 1989 sprejel Standarde in normative za šolske knjižnice. Leta 1990 je Odbor za financiranje osnovnih šol pri izobraževalni skupnosti Slovenije šolsko knjižnico vključil v zagotovljeni program, pri Zavodu Republike Slovenije za šolstvo pa je začela delovati pedagoška svetovalna služba za knjižnično dejavnost, ki je prevzela nadaljnje aktivnosti na področju razvoja šolskih knjižnic in njihovega vključevanja v vzgojno-izobraževalno delo na šolah.

V članku se ukvarjamo s problematiko postavitve knjižničnega gradiva s poudarkom na leposlovju v mladinskih in šolskih knjižnicah. Najprej bomo podrobneje predstavili začetek sistema postavitve po starostnih stopnjah bralcev, v nadaljevanju pregledali raziskave o ustreznosti te postavitve v slovenski bibliotekarski literaturi, prikazali primer nove postavitve v Mestni knjižnici Ljubljana in odmeve nanjo ter predstavili mnenja šolskih knjižničarjev osnovnih šol o tej novosti. Na koncu bomo povzeli teorijo in prakso ter navedli nekaj sklepnih misli o novi testni postavitvi leposlovja z vidika stroke in šolskega knjižničarstva.

1 Postavitev knjižnične zbirke in leposlovja po starostnih stopnjah v mladinskih in šolskih knjižnicah

Dostop in urejenost knjižnične zbirke je pomemben dejavnik uporabe knjižnice. Prosti pristop zahteva pregledno in sistematično urejeno postavitve gradiva. Mladinske knjižnice po svetu so večinoma imele knjižnično gradivo urejeno tako, da so ločile poučne knjige od leposlovja. Poučne knjige so uredili po sistemu decimalne klasifikacije, za leposlovno gradivo pa se je uveljavila postavitve po starostnih stopnjah

¹ Mladinska knjižnica je del splošne knjižnice in je namenjena otrokom in mladini. Bibliotekarski terminološki slovar (2009) za te vrste splošnih knjižnic dopušča tri izraze: mladinska, otroška in pionirska knjižnica. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003) predpisuje, da splošna knjižnica pri izboru gradiva upošteva potrebe odraslega prebivalstva ter otrok in mladine. Standardi za splošne knjižnice (2015) med uporabniki navajajo otroke in mladino, prav tako ločeno obravnavajo oddelek za mladino in otroke do 7. leta, ko je govor o velikosti knjižnih stojal. Zaradi navedenega bomo v nadaljevanju za te vrste knjižnic uporabljali izraz mladinske knjižnice oz. mladinski oddelki splošnih knjižnic. Izjema je Pionirska knjižnica, ki se danes imenuje Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, je enota Knjižnice Otona Zupančiča in v sestavi Mestne knjižnice Ljubljana.

² Pri tem moramo še posebej izpostaviti pomembno vlogo knjižničarskih strokovnjakinj, ki so v tistih časih v njej delovale, to so Martina Širčelj, Silva Novljan in Marjana Kobe.

bralcev. Tak model je po vzorih iz tujine vpeljala Pionirska knjižnica v Ljubljani, odobrili pa sta ga Sekcija za ljudsko knjižničarstvo pri Društvu bibliotekarjev Slovenije in republiška inštruktorska komisija pri Svetu za prosveto in kulturo LRS. Priporočili sta ga za vse slovenske pionirske knjižnice, za mladinske oddelke pri ljudskih knjižnicah in za šolarske knjižnice na osemletkah (Žnidar, 1961, str. 74). Značilnost tega sistema je razdelitev knjižnega fonda v glavne skupine:

1. Leposlovje v slovenskem jeziku je urejeno po treh starostnih stopnjah:
  - V prvo starostno stopnjo sodijo knjige za najmlajše bralce: predšolske otroke in učence nižjih razredov. To stopnjo lahko imenujemo cicibansko, zato te knjige lahko označimo s črko C. Večje knjižnice lahko slikanice (samo ilustrirane ali z zelo malo besedila) izločijo v posebno skupino in jo označijo s črko S, avtor je ilustrator, razstavimo pa jih na posebnih policah, da je vidna naslovna stran.³
  - Druga skupina zajema otroke od približno 10. do 13., 14. leta starosti in obsega glavni del leposlovnega fonda. To stopnjo lahko imenujemo pionirska in jo označimo s črko P.
  - Tretja stopnja zajema bralce na prehodu v mladinsko dobo, torej bralce v starosti 14, 15 let. To stopnjo imenujemo mladinska in označimo s črko M. Zunaj starosti puščamo biografske romane in povesti ter potopise in jih uvrščamo med poučne knjige. Razdelitev leposlovja po starostnih stopnjah ne glede na tematiko pa nujno zahteva izdelavo tematskega kataloga, ki bo bralca informiral o tem, katere knjige iz določene teme, ki ga zanima, bo lahko našel na polici.
2. Ljudsko slovstvo v slovenskem jeziku (L). V to skupino sodijo pravljice, pripovedke, pesmi vseh narodov, umetniške obdelave ljudskih virov in podobno. Postavljeno je med prvo in drugo starostno stopnjo, saj večina predstavlja priljubljeno branje za to starost.
3. Tujejezične leposlovne knjige. Posamezne jezike označimo z malimi začetnimi črkami ali pa s pomožnimi decimalnimi vrstilci za jezik.
4. Poučne knjige (slovenske in tujejezične) so urejene po stroki po načelih mednarodne decimalne klasifikacije (ibid., str. 75–78).

Takšna postavitev velja v mladinskih in šolskih knjižnicah še danes, saj jo določajo Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (v nadaljevanju Pravilnik, 2003) in standardi.⁴ V šolske knjižnice so jo vpeljali Standardi in normativi za šolske knjižnice (1990), ki jih je leta 1989 sprejel Strokovni svet RS za knjižničarstvo. Pravilnik (2003) v 20. členu določa, da je v knjižnici osnovne šole gradivo za učence postavljeno ločeno od gradiva za strokovne delavce. Leposlovno gradivo za učence je v prostem pristopu razvrščeno po starostnih stopnjah. Ljudsko slovstvo ter leposlovje v tujih jezikih je postavljeno posebej. Strokovno gradivo je praviloma urejeno po sistemu UDK (univerzalna decimalna klasifikacija). Poučno gradivo za otroke in mladino je urejeno in postavljeno po prilagojenem sistemu UDK.

Problematike postavitve leposlovja po starostnih stopnjah so se zavedali že ob uveljavitvi tega sistema. Žnidar (1961, str. 75) piše, da leposlovni del knjižnega fonda razdeljujejo ponekod po literarnih zvrsteh, to je v pesmi, dramska dela, basni, romane itd., drugod po temah, na primer na pustolovske romane, o živalih ipd. Vendar meni, da imata oba principa več slabih kot dobrih lastnosti, glavna napaka pa je, da ne upoštevata razlik v starostnih stopnjah bralcev in da postavljata dela istega

³ Novljanova (1996a, str. 147) ugotavlja, da je skupino S večina knjižnic v praksi opustila, saj slikanice avtorji namenjajo tudi starejšim otrokom in odraslim. Vendar pa ostaja dejstvo, da je bil sistem dobro premišljen, saj so se že takrat zavedali, da skupina C zajema velik krog bralcev in da je za predšolske otroke potrebna dodatna skupina ali podskupina, kar so pokazale poznejše raziskave.

⁴ Za mladinske oddelke splošnih knjižnic pravilnik določa postavitev leposlovja po starostnih stopnjah, enako tudi standardi za splošne knjižnice (Standard, 2005), ki veljajo za obdobje 2005–2015.

avtorja na več različnih mest. Razdelitev knjig po temah je manj primerna še iz dveh razlogov: 1. knjiga lahko vsebuje več različnih tem in v primeru, da pri postavitvi upoštevamo samo eno temo, storimo krivico celotni vsebini knjige ter jo napravimo otroku, ki bi rad bral tudi o drugih temah, manj dostopno; 2. praksa je pokazala, da lahko razdeljevanje knjig po temah omejuje bralčev interes samo na določene teme in zato mnogokrat pride do dajanja prednosti samo eni, npr. pustolovski literaturi. Najbolj sprejemljiva ureditev je bila razdelitev po starostnih stopnjah bralcev, s čimer se najbolj približamo sodobnim pedagoškim in psihološkim načelom mladega bralca. S pomočjo različnih gesel pa lahko posamezno knjigo mnogo natančneje opredelimo in opišemo, kot pa bi se to zgodilo, če bi imeli knjige postavljene v polici po temah. Ista knjiga bo mnogokrat dobila več različnih gesel (ibid., str. 82). Kot kažejo nadaljnje raziskave in praksa na tem področju, je zapisano še danes izjemno aktualno. Knjižničarji so to ureditev ponovno podprli leta 1996 (Novljan, 1996a), ko so se pojavile ideje o nujnosti ukinitve starostnih stopenj, ki pa niso imele nobenega prepričljivega argumenta (Novljan, 2011, str. 229).

2 Raziskave o ustreznosti postavitve leposlovja po starostnih stopnjah

Po uveljavitvi ureditve leposlovnega gradiva po starostnih stopnjah v mladinskih in šolskih knjižnicah so se pogosto pojavljala vprašanja, ali ta ureditev še ustreza razvoju otrok in njihovim potrebam. Zato so strokovna priporočila večkrat pregledali in preverili ter raziskali stanje v praksi z namenom, da bi jih posodobili, če bi bilo potrebno.

Novljanova (1996a) je izvedla raziskavo, ki je tematsko pokrivala vsebinsko obdelavo, kataloge, način ureditve gradiva ter ustreznost strokovnih priporočil razvitosti knjižnice in uporabnikovim potrebam. Potrdila je ustreznost strokovnih priporočil in posebej opozorila, da knjižnice za motiviranje uporabnikov k večji uporabi gradiva lahko občasno ali stalno oblikujejo posebne zbirke in ponudbe, kakor tudi na pomembnost vsebinske obdelave z gesli. V njeni raziskavi je sodelovalo 115 knjižnic, od teh je bilo 49 splošnih in 66 šolskih. 86 % splošnih in 92 % šolskih knjižnic je uporabljalo priporočila in imelo leposlovno gradivo urejeno po starostnih stopnjah, preostali so jih upoštevali delno in so oblikovali še dodatne skupine (izločene posamezne zvrsti, npr. poezija, potopisi, uganke; ločene postavitve določenih zbirk, obvezno branje, knjige z veliki tiskanimi črkami, slikanice in knjige za najmlajše). Večina knjižničarjev (98 % splošnih in 91 % šolskih) ocenjuje, da mladi uporabniki najdejo zase leposlovno gradivo v starostni skupini, ki ustreza njihovi starosti. Največ predlogov za spremembe, ki so jih navedli knjižničarji, se je nanašalo na uvedbo četrte skupine za otroke predbralnega obdobja,⁵ Novljanova (str. 147) predlaga delovno poimenovanje CC in meni, da se s štirimi postavitvenimi skupinami leposlovja (CC, C, P, M) v splošni knjižnici približamo Piagetevim razvojnim fazam v kognitivnem razvoju otroka, hkrati pa v šolski knjižnici osnovne šole obdržimo tri starostne stopnje C, P, M za postavitev leposlovja, ki ustrezajo tudi načrtovani prenovi osnovnošolskega pouka, ko naj bi tri obdobja omogočala počasnejše in temeljitejše usvajanje spretnosti.⁶ Pojavili so se

⁵ Spomnimo, da je že ob uvedbi postavitve leposlovja po starostnih stopnjah bila predvidena skupina S, res da takrat za slikanice, ki pa so jo knjižnice v praksi opustile.

⁶ Bela knjiga o izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995, str. 96) poudarja, da je bila delitev na razredno in predmetno stopnjo neustrezna, ker ni prilagojena otrokovemu razvoju in od vseh otrok hkrati zahteva preskok na kakovostnejšo višjo stopnjo razvoja. Po Zakonu o osnovni šoli (1996) se osnovnošolsko izobraževanje deli na tri vzgojno-izobraževalna obdobja. Prvo obdobje traja od 1. do 3. razreda, drugo od 4. do 6. razreda in tretje od 7. do 9. razreda. Prehajanja med njimi pa so približno usklajena s prehodi med razvojnimi stopnjami, ki jih navajajo razvojne teorije (Piaget, Erikson, Freud, Sears idr.). Posamezna obdobja imajo svoje specifičnosti, vendar kljub temu zagotavljajo kontinuiteto znanj.

tudi predlogi za preimenovanje starostnih stopenj (npr. pedenjped, malčki-palčki za predšolske; bralček, raziskovalci, razredna stopnja za C; potepuhi, pionirji, P brez razlage za P; mladina, najstniki, M brez razlage za M).

Lavrenčič, Pogačar in Zadavec (1996, str. 151) menijo, da je prišel čas za spremembo dosedanjega C, P, M-sistema postavitve, ker je v času uvedbe upošteval samo šolajoče otroke in takrat predšolskih otrok v splošne knjižnice niso vpisovali. Tudi oni pri tem navajajo skupino C, v kateri je zbrano leposlovje za otroke do 9. leta starosti. Na splošno menijo, da postavitve po starostnih stopnjah ni najbolj primerne za samostojno iskanje, zlasti ko gre za iskanje določene teme. Nova postavitve po skupinah, ki bo združevala posamezne literarne zvrsti in vrste glede na bralne interese in recepcijske sposobnosti mladih naj bi po njihovem ohranila vse pozitivne strani dosedanje postavitve, vendar strokovnih argumentov za to trditev ne navajajo.

Predlog o spremembah na področju starostnega razpona skupin je leta 1997 obravnavala Skupina za obdelavo in ureditev knjižničnega gradiva v mladinskih knjižnicah pri Enoti za razvoj knjižničarstva v NUK in sprejela novo razdelitev: predšolski otroci od 0 do 5 let (C), predšolski in šolski otroci od 5 do 9 let (C), šolski otroci od 10 do 12 let (P), mladina nad 13 let (M) (Isaković in Novljan, 1997, str. 5).

Ločniškar - Fidler, Tomšič, Lavrenčič - Vrabc in Zadavec (2006) so preverjali sistem razvrščanja mladinskega knjižnega gradiva v petih naključno izbranih osrednjih splošnih knjižnicah. Z raziskavo so želeli ugotoviti, ali priporočila za obdelavo in ureditev knjižnega gradiva še ustrezajo potrebam uporabnika in knjižničarja s ciljem morebitnih izboljšav, sprememb in poenotenja. Opozorijo, da mora strokovno osebje knjižnice za vsako novo skupino opredeliti ustrezne elemente za razvrščanje in zunanje opreme, saj mora vsaka knjiga iz te skupine dobiti vsebinsko ustrezno postavitveno nalepko z elementi za razvrščanje, od katerih prvi element jasno in razumljivo pove, v katero skupino delo spada. To mora biti ustrezno popravljeno tudi v računalniškem katalogu. Ugotovili so, da večina knjižnic deli leposlovna dela znotraj starostnih stopenj še na prozo, poezijo in dramatiko. Oznake za starostno stopnjo navajajo pred glavnim vrstilcem UDK ali za njim. Vse knjižnice mladinska dela opremljajo z barvnimi oznakami za starostno stopnjo, ljudsko slovstvo in strokovna dela, ki pa niso enotne v vseh knjižnicah. S piktogrami, ki so v knjižnicah različni, nekateri še dodatno pojasnjujejo vsebine leposlovnih mladinskih del. Za ta označevanja so se odločili zaradi večjega števila naslovov, zbirke se jim zdijo preglednejše, informacijsko delo in iskanje pa lažje. Avtorji raziskave pa se ob tem sprašujejo, ali se uporabnik, ki obiskuje več splošnih knjižnic, med tako različnimi signaturami znajde. Menijo, da bi bilo treba priporočila posodobiti oziroma prilagoditi potrebam današnjega časa.

Kobalova (2009) je s primerjalno analizo spletnih strani splošnih knjižnic,⁷ ki so vsebovale podatke o postavitvi knjižnične zbirke, primerjala posamezne elemente predstavitve. Ugotovila je, da je leposlovje najbolj natančno predstavljeno področje v okviru mladinskih oddelkov. V vseh oddelkih je bila osnova za postavitve starost otrok, okvirna delitev je bila precej enotna, razdeljena na tri obdobja, vendar pa so bile starostne meje različno postavljene. Za stopnjo C je največ knjižnic določilo zgornjo mejo (do 9 let, v enem primeru do 10 let, v nekaj primerih do 3. razreda), v srednji stopnji P je določeno obdobje primernosti (od 9 do 12 let, ponekod do 13, tudi do 14 let in enkrat 4. do 6. razred), v tretji skupini M pa je najpogosteje postavljena samo spodnja starostna meja (nad 12 ali 13 let). Namesto po starostnih stopnjah bralcev predlaga razporeditev leposlovnega knjižničnega gradiva v štiri

⁷ Raziskava je potekala v času od 19. do 23. 3. 2008, dostopnih je bilo 59 spletnih strani, od teh jih je imelo informacijo o knjižnični zbirki 31, v 11 primerih pa so imele knjižnice predstavljen tudi način postavitve v prostem pristopu.

bralna obdobja: predbralno obdobje (CC), začetno bralno obdobje (C), samostojno branje (P), kritično branje (M) (ibid., str. 120).

2.1 Primeri drugačne postavitve leposlovja v mladinskih knjižnicah

Kot smo zapisali na začetku poglavja, so raziskave pokazale, da imajo slovenske mladinske knjižnice leposlovje urejeno po starostnih stopnjah bralcev (C, P, M) z nekaterimi odstopanji. Pri morebitnih selitvah knjižnic v nove prostore pa se je pokazala priložnost, da knjižničarji pretehtajo obstoječo prakso in vpeljejo morebitne novosti. Prvi tak primer v strokovni literaturi zasledimo v Osrednji knjižnici Kranj (Leban, Grilc in Tomšič, 2007), ko so se preselili v novo stavbo in so morali preiti iz skladiščnega sistema (velja za knjižnico za odrasle) v prosti pristop. Ob tej priložnosti so pripravili novo sistematiko postavitve za odrasle, za mladino pa so pri leposlovnih delih v slovenskem jeziku ostali pri razvrščanju po starostnih stopnjah. Glavna sprememba je formalne narave, zamenjali so stare oznake C, P, M z oznakami, ki izražajo konkretno starost bralca, ki mu je gradivo namenjeno. Tako imajo naslednje skupine: »Književna dela do 8 let«, »Književna dela od 9 do 12 let« in »Književna dela nad 13 let«. Oznaka L je izpisana v »Ljudsko slovstvo«. Prvo zahtevnostno stopnjo slikanice so nadomestili s četrto starostno stopnjo in jo poimenovali »Moja prva slikanica«, uvrščena pa je kot podskupina v skupino Književna dela do 8 let. Vpeljali so še druge podskupine, npr. zbirko knjig »Začenjam brati«. Enako načelo (besednega) razvrščanja so uporabili tudi pri poučnih slikanicah za najmlajše, kjer so zbirko združili v skupino »Poučne knjige do 8 let« in jih razdelili na 8 podskupin, npr. Moj vsakdan, Skrbim za zdravje, Narava, Živali itd. (ibid., str. 205–207). Če smo ugotavljali, da je za nekatere sporno razvrščanje leposlovja v starostne skupine, ki so označene s črkami C, P, M, ker naj bi bili bralci različnih bralnih sposobnosti, ali ni potem tako poimenovanje še bolj vprašljivo in sporno?

O naslednji spremembi postavitve leposlovja literatura poroča iz Pionirske, enote Knjižnice Otona Župančiča, ki je del Mestne knjižnice Ljubljana (v nadaljevanju MKL). Pionirska predlaga nov koncept postavitve mladinskega leposlovja⁸ po bralnih perspektivah, v kateri so skupine oblikovane glede na:

- bralno usposobljenost oz. bralno stopnjo (samostojni bralec, nesamostojni bralec),
- literarne zvrsti (proza, poezija, dramatika),
- bralno namembnost (začetno branje, oklevajoči bralec, družinsko branje),
- bralno perspektivo (resničnostna, fantazijska pripoved),
- stopnjo zahtevnosti branja (npr. žanrska pripoved, problemska pripoved),
- bralne interese in potrebe.

Znotraj posameznih skupin posebni slikovni znaki opredeljujejo žanrsko raznolikost in literarne tematike (npr. detektivke, kriminalka, shrljivka, šolska pripoved itd.), namembnost (npr. velike črke, slikopis, začetno branje, uganke itd.) (Knjiga, 2010, str. 8). O novi postavitvi v predstavitvenem zborniku pišejo predvsem strokovnjaki, ki se ukvarjajo z mladinsko književnostjo in branjem,⁹ od bibliotekarskih pa le nekdanja pedagoška vodja Pionirske knjižnice v Ljubljani Marjana Kobe, ki pa je predavala tudi mladinsko književnost. Vendar v kratkem povzetku, v katerem »preizprašuje ustaljeno postavitve mladinskega leposlovja po starostnih stopnjah (C, P, M) in to razporeditev knjižnega gradiva vzporeja z novim sistemom« (Kobe, 2010, str. 17), tega ne zvemo. Kakšni so torej odzivi bibliotekarske stroke, zlasti mladinskih in šolskih knjižničarjev, pa tudi drugih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z razvojem stroke,

⁸ Novo postavitve leposlovja za mladino je Pionirska predstavila 14. aprila 2010. Ob tej priložnosti so izdali zbornik in animirani film Knjiga te čaka. Poišči jo!

⁹ Milena Mileva Blažič, Igor Saksida, Meta Grosman in Livija Knaflič.

na to novost? Po drugi strani pa nas zanima še, kakšna so mnenja uporabnikov o novi postavitvi.

Kemperle in Šauperl (2012) pišeta, da je nova postavitve prva celovita alternativa dosedanja ureditvi, ki pa je za zdaj testna. Predstavita raziskavo, ki med drugim skuša odgovoriti, kako novo postavitve vidijo drugi mladinski knjižničarji in ali so jo pripravljene vpeljati v svoje knjižnice. Podatke sta zbrali z anketnim vprašalnikom,¹⁰ ki sta ga razdelili udeležencem predstavitve. Vprašalnik je izpolnila malo več kot polovica udeležencev (56), večinoma mladinski (58 %) in šolski (40 %) knjižničarji, to je približno 33 splošnih in 22 šolskih knjižničarjev. Po ogledu novosti so bila njihova mnenja zelo različna, od navdušenja do nestrinjanja s spremembami. Najbolje so ocenili vpeljavo piktogramov. 40 vprašanih knjižničarjev bi bilo načeloma pripravljeneh na spremembo postavitve (23 ustreza v celoti, 9 delno ali s prilagoditvami, 8 jih ne more zaradi prostora), 12 knjižničarjev se za tako spremembo ne bi odločilo, 4 niso odgovorili. Čeprav naj bi bili rezultati za novo postavitve ugodni, ne moremo mimo dejstva, da gre za zelo majhen vzorec in da so knjižničarji vprašalnik reševali pod vtisom prve predstavitve.

Šauperl (2011) skuša ugotoviti, kaj o novi postavitvi menijo njeni uporabniki. Š študenti bibliotekarstva so izvedli dve raziskavi v obliki ankete in preverili, kako se uporabniki znajdejo v dveh knjižnicah z različno postavitvijo, v Pionirski in na mladinskem oddelku Knjižnice Bežigrad. Za primerjavo nove in klasične postavitve so uporabili vprašalnik, ki so ga sestavili sodelavci Pionirske in je bil prilagojen značilnostim nove postavitve, anketirali pa so študente drugega letnika študijskega programa Bibliotekarstvo in informatika v študijskem letu 2010/2011. V obeh knjižnicah so morali poiskati štiri točno določene knjige in štiri primere knjig, ki opisujejo neko tematiko. Če so knjigo poznali, so jo našli sami, sicer so si pomagali s katalogom ali prosili za pomoč knjižničarja. Pri iskanju točno določene knjige so bili skoraj enako uspešni v obeh knjižnicah (v Pionirski 65 %, v Knjižnici Bežigrad 64 %). Pri iskanju knjig, ki opisujejo določeno tematiko ali zvrsti, so večinoma iskali samostojno brez pomoči kataloga ali knjižničarja v obeh knjižnicah, nekoliko uspešnejši so bili v Pionirski (80 %, v Knjižnici Bežigrad 73 % ali 76 %). Rezultati torej kažejo, da so študenti brez večjih težav našli gradivo v obeh knjižnicah.

Od 22 vprašanih študentov jih je bila 16 zadovoljnih z novo postavitvijo Pionirske (ibid., 253). Samo v Pionirski so morali anketiranci piktograme, ki označujejo žanr, povezati z naslovi knjig, kar se je pokazalo za težavno, saj niso poznali naštetih knjig, imeli pa so tudi težave pri prepoznavanju pomena piktogramov. Največ težav so imeli pri razlikovanju kategorij igroknjige, slikanice in zgodbe, najmanj pa pri poeziji. Šauperlova (str. 254) sklepa, da bodo imeli težave z izbiro ustreznega žanra z razbiranjem piktograma tudi običajni obiskovalci Pionirske, kar je lahko velika ovira pri iskanju gradiva na policah. V Knjižnici Bežigrad je raziskavo o piktogramih opravila že leta 2010 Tjaša Šešek, kjer se je pokazalo, da so bolj razumljivi preprostejši piktogrami, kar pomeni, da morajo imeti sličice zelo malo podrobnosti (ibid., str. 255). Ker se je pokazalo, da se obiskovalci dobro znajdejo tudi v klasični postavitvi Knjižnice Bežigrad, ki je že dopolnjena s piktogrami za žanre, Šauperlova (ibid., str. 258) sklepa, da je ustrezna vsaka postavitve, če so oznake dovolj jasne in preproste, da jih obiskovalci takoj dojamajo in uporabijo.

Poudariti moramo, da gre v bistvu za pilotno študijo, saj anketiranci te raziskave, torej študenti bibliotekarstva, niso običajni uporabniki mladinskih knjižnic. Tudi vprašalnik, ki so ga uporabili, bi morali sestaviti neodvisni strokovnjaki in ne zapo-

¹⁰ Udeležencem Strokovne srede so razdelili anketo z naslovom: »Odgovor knjižničarjev na sodobno sceno branja: predstavitev testne postavitve gradiva za otroke in mladino v MKL, enoti Knjižnica Otona Župančiča, Ljubljana«. Razdelili so 100 anketnih vprašalnikov.

sleni v Pionirski. Za zdaj pogrešamo neodvisno raziskavo med pravimi uporabniki mladinskih knjižnic, ki bi dala zanesljivejše rezultate.

3 Kaj menijo šolski knjižničarji osnovnih šol o postavitvi leposlovnega gradiva

Aprila 2013 je v organizaciji Zavoda RS za šolstvo potekalo študijsko srečanje knjižničarjev osnovnih šol v spletni učilnici SIO (slovensko izobraževalno omrežje, <http://skupnost.sio.si/>). Prva točka sklica je bila Postavitev leposlovnega gradiva za učence. Udeleženci so morali najprej prebrati članek Katje Kemperle in Alenke Šauperl: Postavitev knjižnega gradiva na oddelku za otroke in mladino v splošni knjižnici (Knjižnica 56, 2012, št. 1-2, str. 13–33), ki je bil objavljen tudi kot pripomba v forumu spletne učilnice. Po prebranem članku so morali odgovoriti na vprašanja:

1. Kakšne so vaše izkušnje, kakšna je vaša praksa pri postavitvi leposlovnega gradiva za učence?
2. Ali poznate postavitev, ki je opisana v navedenem članku? Je mogoče to vaša praksa? Kako se obnese, kakšne so prednosti/slabosti? Kaj mislite o opisani postavitvi v članku?

Delo je potekalo skupinsko, v okviru v študijskih skupinah, ki jih obiskujejo tudi v živo. Najprej so morali zapisati svoje razmišljanje in šele po objavi lastnega prispevka v forumu so posamezniki lahko videli in prebrali tudi prispevke drugih. Takšnih aktivnih udeležencev je bilo 119 (sklica se je sicer skupaj udeležilo 254 knjižničarjev). S spletno raziskavo v forumu spletne učilnice smo z analizo odgovorov pridobili informacije o postavitvi leposlovja v šolskih knjižnicah osnovnih šol in mnenja šolskih knjižničarjev o novi postavitvi MKL.

3.1 Kakšna je postavitev leposlovnega gradiva v šolskih knjižnicah

Odgovori na prvo vprašanje o izkušnjah in praksi pri postavitvi leposlovnega gradiva za učence kažejo, da je obstoječa postavitev v šolskih knjižnicah osnovnih šol v skladu s priporočili in pravilnikom. Leposlovje imajo urejeno po treh starostnih stopnjah C, P, M, posebej so postavljeni ljudsko slovstvo, tujejezično leposlovje in poučne knjige po stroki. Številni so znotraj leposlovja ustvarili podskupine, najpogostejše so posebej postavljene ali označene knjige z malimi in veliki tiskanimi črkami, pesmi, kartonke, slikanice, uganke, stripi in drugo.

Nekateri niso naklonjeni ločenim postavitvam, npr. stripom, in razmišljajo o prednostih in slabostih ločene postavitve tega gradiva. »Učenci veliko berejo stripe. Če bi bili skupaj na enem mestu, ali bi potem posamezniki segali samo še po tem gradivu? Ob razpršenosti postavitvi mimogrede najdejo še kaj drugega. Ko stripe iščemo skupaj, raziščemo več gradiva.« »Zaradi velikega povpraševanja po stripih sem jih postavila ločeno, na samostojno polico. Ta polica je bila zelo obiskana, večinoma bolj kot ne prazna ... Vendar: po novem so stripi označeni s piktogrami in vrnjeni na C- in P-police v klasično postavitev. In zdaj so nadvse čudežno zelo prazne tudi sosednje police okrog tistih, kjer so postavljeni stripi (npr. police za črko M, kjer je Miki Muster). Težko rečem, ali so po tej poti otroci našli knjigo, ki jim je bila všeč – morda pa so povsem po pomoti našli nekaj, kar jim bo šele postalo všeč.« Enako velja za ločene postavitve knjig za domače branje ali bralno značko. »Ponekod sem videla, da imajo ločeno še gradivo za domače branje, meni pa se zdi iskanje tega gradiva čudovita priložnost za ponavljanje učnih ur KIZ. Podrobnejša delitev gradiva na vsebino mi zaradi premajhnega fonda ni smiselna in všeč, raje pomagam učencu osebno in mu tako podtaknem še kaj kakovostne literature, primerne njegovi starosti in bralni

sposobnosti.« Zato raje priporočajo razstave novosti, občasne razstave knjig po določeni, aktualni tematiki, ki se redno menjavajo.

Šolski knjižničarji pogosto uporabljajo tudi barvne oznake za starostne stopnje in posebne oznake gradiva (npr. velike tiskane črke), nekateri, vendar so ti za zdaj v manjšini, pa tudi piktograme, s katerimi označujejo žanre. »Žanrske nalepke bi bile za mlade bralce zelo sporočilne glede vsebine knjige, vendar se vseh knjig ne da „ujeti“ v žanrske oziroma zvrstne okvire.« Menijo tudi, da imajo piktogrami lahko več pomenov, zato bi morali biti poenoteni, da bi jih učenci razumeli v vseh knjižnicah, ki jih obiskujejo.

Velika večina podpira ureditev leposlovja po starostnih stopnjah v šolskih knjižnicah osnovne šole še naprej, saj se ujemajo s tremi vzgojno-izobraževalnimi obdobji v devetletki. Menijo pa, da bi veljalo razmisliti o preimenovanju – torej cicibani, pionirji, mladinci v kaj bolj sodobnega. Nekateri v praksi to že počnejo in poleg C, P, M že uporabljajo še pojasnila »od 1. do 3. razreda«, »od 4. do 6. razreda« in »od 7. do 9. razreda« ali C – 1. triletje, P – 2. triletje in M (mladinska literatura) – 3. triletje. »Sistem, ki je vpeljan in uveljavljen, je trenutno optimalen. Vemo, da ni popoln, in ga dopolnjujemo. Kako ga dopolnjevati, pa bo zahtevalo še več strokovnih debat in premisleka.« »Knjižničarju je dan skelet, vsakdo pa si lahko ureditev prilagodi svojemu prostoru in svoji logiki – pomembno je, da zna to otrokom podati razumljivo in da učenci ta red tudi sprejmejo in upoštevajo!« Prav tako menijo, da so starostne stopnje le priporočilo in ni nujno, da učenci iščejo samo znotraj njih. Dobri bralci lahko berejo knjige iz višje stopnje, lahko je tudi obratno. Šolski knjižničarji delajo in spremljajo učence devet let, zato jih dobro poznajo in lahko individualno pristopajo in svetujejo. Lažje se posvetijo posamezniku, poznajo njihove bralne navade in pri tem sodelujejo tudi z učitelji. Za iskanje in uporabo gradiva jih usposablja tudi pri urah knjižničnega informacijskega znanja. Sistem se večini zdi še vedno smiseln tudi zato, ker je usklajen s postavitvami leposlovnega gradiva na mladinskem oddelku v najbližji splošni knjižnici, izjema so ljubljanske šolske knjižnice, kjer so že soočeni z drugačno postavitvijo v mladinskih oddelkih MKL.

3.2 Mnenje šolskih knjižničarjev o novi postavitvi leposlovnega gradiva v MKL

Najprej so novo postavitev vpeljali v Pionirsko, enoto Knjižnice Otona Župančiča, vpeljujejo jo še v druge enote MKL. Ljubljanski šolski knjižničarji novo postavitev poznajo in so do nje kritični. Šolski knjižničarji iz drugih krajev Slovenije so bili pri odgovorih bolj splošni, saj večina postavitev pozna samo iz članka, splošne knjižnice v njihovem kraju pa imajo postavitev leposlovja urejeno po starostnih stopnjah bralcev. Oboji menijo, da je to predvsem postavitev splošne knjižnice, ki ima tudi drug namen kot šolska knjižnica. Celotisti, ki so ji načeloma naklonjeni, imajo ob tem vrsto pomislekov, ki so povezani z obstoječim prostorom in pohištvom šolske knjižnice, predvsem pa z veliko dodatnega dela, ki nastane ob takšni spremembi. »Res si ne predstavljam, da bi gradivo v celoti preurejala in ob tem še spreminjala zapise v katalogu in na novo tiskala nalepke. Modernizacija žal vedno ne prinese pričakovanih izboljšav.« Ob tako velikem in dragem vložku je učinek vprašljiv, saj bi jo morali spremljati daljši čas. »Zanimajo me izkušnje ob novi postavitvi v Mestni knjižnici Ljubljana po nekaj letih. Ali je ustrezna? Je učinkovitejša od postavitve v večini knjižnic za otroke in mladino v Sloveniji?« Določene stvari se pokažejo šele takrat, ko so v uporabi vsaj nekaj let, zato na ta vprašanja nimamo odgovorov.

Večina meni, da bi delitev po starostnih stopnjah morala ostati kot temelj še naprej, gradivo pa se lahko opremi drugače, uporabniku bolj prijazno. »Ne strinjam se, da s postavitvijo v starostne stopnje otroke porivamo v prikrito cenzuro in da jih s tem omejujemo v določeni starostni stopnji; nekako ne razumem, kaj je v tem slabega.

Konec koncev – saj ravno s to postavitvijo želimo doseči, da učenke v 4. razredu ne bodo brale problemskih (sicer odličnih) romanov, namenjenih starosti 14+.« »Otroke se usmerja in ne recenzira (kot piše Saksida). Gotovo v 90 % velja, da je prvo triletnje opismenjevanje, drugo bralci začetniki, zadnje pa naj bi bil bralec na poti v bralno zrelost. In, ja, absolutno je potrebno deliti leposlovje na triletja. Prvi dve obdobji ne moreta biti skupaj, zadnji dve prav tako ne. Bom še nadaljevala, kajti tudi sama sem že pred časom o tem precej razmišljala. Mogoče še enkrat: mi nismo splošne knjižnice. Šolska knjižnica je specifična prav zaradi tega, ker z vsebino prinašamo drugačen način dela in poznavanja bralcev.« Ne uvidijo večje koristnosti v drugačni postavitvi gradiva, saj so starostne skupine samo groba orientacija za učence, nikakor pa ne obvezna pot izbire. Podpirajo dopolnitve, npr. posebno označevanje znotraj obstoječih skupin s piktogrami, barvnimi oznakami ..., sicer pa se raje ukvarjajo z bibliopedagoškim delom. »Zagotovo bi celotna reorganizacija pomenila tudi veliko dodatnega dela. Sama ga raje vlagam v večjo motivacijo za branje otrok, v vzgajanje funkcionalnega uporabnika, ki se mora tudi sam malo znajti.« »Z učenci imam vzpostavljen osebni odnos in jim rada pomagam pri iskanju zelenih knjig. Trenutno s takšno postavitvijo, kot jo imamo, dobro delujemo in sodelujemo.«

Zdi se jim, da je lahko meja med resničnostjo in fantastiko včasih subjektivna, elementi v knjigah se pogosto prepletajo. Sprašujejo se, ali je postavitev po žanrih res boljša in presega delitev po starostnih stopnjah. »Ali s takšno postavitvijo namesto zaklepanja v starostne skupine otroke ne zaklepamo v žanrsko naravnost? Ali nam ni nekako v interesu, da se v tem času bralec še išče – torej sprehodi skozi vse mogoče žanre, preden si skozi ta proces izoblikuje lastni bralni okus? Ali s tem otrok ne spremenimo v bodoče „bralce ljubičev“ (kakor določen bralni okus včasih malce posmehljivo označijo založniki), ker preprosto ne bodo presegli tistega prvega izbora žanra ... Sama menim, da sem preudarna in razgledana bralka ravno zato, ker sem v svojih zgodnjih letih brala VSE – in šele mnogo kasneje ugotovila, kateri žanri mi prinašajo intelektualni izziv in kateri brezbrizno sproščeno in kdaj in s kakšnim namenom posežem po enih ter drugih.« »Leposlovje se tako preveč pomeša, učenci, ki obiskujejo MKL, povejo, da se ne znajdejo. Če vprašajo kakšnega knjižničarja, kaj jim svetuje za branje, jih napoti h katalogu, naj si poiščejo sami (ne povsod).« »Po prebranem in videnem se mi poraja kar nekaj vprašanj. Ne vem, če si zadeve pravilno razlagam. Ta sistem torej ne bi več ločeval knjig glede na starostno stopnjo, torej bi se lahko skupaj na polici s fantastiko znašla npr. Drečček in trije Marsovčki ter Gospodar prstanov. Kako bo otrok vedel, katera knjiga ustreza njegovi starosti? Pa še čisto „fizični“ problemi. Zdaj so knjige za najmlajše in najmanjše učence zložene na najnižjih policah. Po novem sistemu bi se kakšna znašla tudi na višini, ki je otrok ne bo dosegel. Bo sploh dovolj prostora na obstoječih policah, ali bomo morali povečati število polic in zmanjšati že tako majhen čitalniški del? Pa še to – na fizično pomoč kogar koli pri tem delu se ne morem zanašati, kdaj mi bo torej uspelo po novem sistemu (če bo to potrebno) urediti približno 16.000 knjig na treh lokacijah?«

Spremembe, ki jih zahteva takšna postavitev, so velike, zato morajo biti preiščene in jih morajo sprejeti najprej zaposleni, če želijo delati z uporabniki na nov način in jih za to tudi usposabljeni. »Postavitev gradiva, ki je opisana v članku, mi je znana, vendar zame nesprejemljiva. Iz pogovorov z nekaterimi zaposlenimi v splošnih knjižnicah, ki morajo slediti ‚trendom‘, je bilo razbrati veliko zbežanost in nezadovoljstvo, saj ‚novostim‘ ni videti konca. Povedali so, da imajo starejši kolegi nemalo težav z novo orientacijo in da se bodo čim prej vrnili na prvotno postavitev C, P, M, ki je najboljša.« »Ljudje se nečesa navadimo, tudi otroci enako – in prepogosto se nismo pripravljeni hitro navaditi na povsem nov in bistveno drugačen sistem. To lahko vidimo v naši najljubši trgovini, ki jo bistveno preuredijo, nato pa ničesar več ne najdemo. Enak občutek sem imela, ko sem sama prvič uporabila novo postavitev, tudi učenci so gledali precej ‚zmedeno‘ ... Morda rabimo samo čas, da se novega

sistema navadimo. Ampak morda pa nam je bil prejšnji sistem tako udoben (tako za knjižničarje kot uporabnike), da ga niti ne želimo spremeniti, ampak samo nadgraditi?« Za iskanje gradiva po žanrih pa lahko že zdaj uporabljajo vsebinske oznake v katalogu. »Za zdaj o takšni praksi še ne razmišljamo, saj so nam v pomoč pri iskanju vsebinsko določene oziroma žanrske literature GESLA pri posameznih naslovih.«

Za vpeljevanje tako velikih sprememb sta potrebna tehten premislek ob trdnih strokovnih podlagah in dogovorih ter predvsem čas. »Tako kot na splošno velja za šolstvo, da težko prenese hitre spremembe, tako velja tudi za šolsko knjižničarstvo. Pri tem se mi zdi zelo smiselno sodelovanje šolskih in splošnih knjižnic, saj je skupni cilj, da se mladi uporabniki v obeh tipih knjižnic najbolje znajdejo. Pri vsaki reorganizaciji pa je šolski knjižničar vezan na svoje prostorske pogoje, opremo, uporabnike ...« Nova postavitve leposlovja se večini zdi bolj primerna za splošne knjižnice, manj pa za šolske, ki lahko kakšno stvar prenesejo tudi za svoje potrebe. Kljub sorodnosti je delo v eni in drugi različno. Veliko knjižničarjev opozarja na to, da bi morala stroka doreči nove smernice na mladinskih oddelkih in v šolskih knjižnicah, ki bodo sprejete in zopet na neki način povsod enake, saj se tako bralec lažje znajde po različnih knjižnicah. Pomembno je, da je isti sistem v uporabi v občinski knjižnici, s katero šole tudi skupaj izvajajo bibliopedagoško dejavnost in ure KIZ, pri katerih izpostavijo podobnosti postavitve obeh knjižnic.

3.3 Povzetek mnenj šolskih knjižničarjev

Šolski knjižničarji imajo leposlovje urejeno v skladu s strokovnimi priporočili, to je po treh starostnih stopnjah. Številni so znotraj teh stopenj ustvarili še podskupine, npr. za knjige z malimi in veliki tiskanimi črkami, pesmi, kartonke, slikanice, uganke, stripe, domače branje, bralno značko in drugo. Vendar imajo ob tem mnogi pomisleke, saj menijo, da ločena postavitve ne spodbuja iskanja in brskanja med različnimi knjigami, ki bi bile zanimive za učence, in raje priporočajo razstave novosti ali knjig po določeni tematiki. Velika večina podpira ureditev leposlovja po starostnih stopnjah v šolskih knjižnicah osnovne šole še naprej, saj se ujemajo s tremi vzgojno-izobraževalnimi obdobji v devetletki, in predlagajo preimenovanje teh stopenj, kar nekateri v praksi že počnejo in uporabljajo označevanje po razredih ali triletnih. Menijo, da so starostne stopnje le priporočilo in ni nujno, da učenci iščejo samo znotraj njih. Šolski knjižničarji delajo in spremljajo učence devet let, zato jih dobro poznajo in jim lahko individualno svetujejo. Sistem se večini zdi še vedno smiseln tudi zato, ker je usklajen s postavitvami leposlovnega gradiva na mladinskem oddelku v najbližji splošni knjižnici, izjema so ljubljanske šolske knjižnice, kjer so že soočeni z drugačno postavitvijo v mladinskih oddelkih MKL.

Najbolj kritični do nove postavitve leposlovja v MKL so ljubljanski šolski knjižničarji, saj se z njo že soočajo. Sicer pa večina šolskih knjižničarjev meni, da gre za postavitev splošne knjižnice, ki ima drug namen kot šolska knjižnica. Glede nove postavitve imajo vrsto pomislekov, ki so povezani z obstoječim prostorom in pohištvo šolske knjižnice, predvsem pa z veliko dodatnega dela, ki nastane ob takšni spremembi. Sprašujejo se, ali je nova postavitve res boljša, saj bi se morala uporabljati daljše časovno obdobje, da bi se to potrdilo ali ovrglo. Ne uvidijo večje koristnosti v drugačni postavitvi gradiva in se sprašujejo, ali je postavitve po žanrih res boljša in presega delitev po starostnih stopnjah, saj s tem otroke usmerjamo v žanrsko naravnost. Podpirajo dopolnitve, npr. posebno označevanje znotraj obstoječih starostnih skupin s piktogrami in barvnimi oznakami. Za iskanje po žanrih lahko uporabljajo tudi vsebinske oznake v katalogu, sicer pa se raje ukvarjajo z uporabniki in bibliopedagoškim delom. Menijo, da takšna postavitve zahteva velike spremembe, zato morajo biti premišljene in jih morajo sprejeti najprej zaposleni, če želijo delati z uporabniki

na nov način. Predvsem pa morajo biti strokovno dorečene in sprejete ter v uporabi v občinski knjižnici, s katero šole tudi skupaj izvajajo bibliopedagoško dejavnost in ure KIZ, pri katerih izpostavijo podobnosti postavitve obeh knjižnic.

Sklep

Problematike postavitve leposlovja po starostnih stopnjah so se zavedali že ob uveljavitvi tega sistema leta 1961. Zanj so se odločili, ker se jim je zdela razdelitev knjig po temah manj primerna, ker knjiga lahko vsebuje več različnih tem in je praksa pokazala, da lahko razdeljevanje knjig po temah omejuje bralčev interes samo na določene teme in tako lahko pride do dajanja prednosti samo eni. Najbolj sprejemljiva se je zdela razdelitev po starostnih stopnjah bralcev, s čimer so se najbolj približali sodobnim pedagoškim in psihološkim načelom mladega bralca. S pomočjo različnih gesel pa se lahko posamezno knjigo mnogo natančneje opredeli in opiše, zato so vpeljali tematski katalog. Knjižničarji so to ureditev ponovno podprli leta 1996, ko so se pojavile ideje o nujnosti ukinitve starostnih stopenj, ki pa niso temeljile na nobenem prepričljivem argumentu. Več raziskav je pokazalo, da bi bile potrebne štiri stopnje, še za predšolsko obdobje. Novljanova (1996) meni, da se s štirimi postavitvenimi skupinami leposlovja (CC, C, P, M) v splošni knjižnici približamo Piagetevim razvojnim fazam v kognitivnem razvoju otroka, hkrati pa v šolski knjižnici osnovne šole obdržimo tri starostne stopnje C, P, M za postavitev leposlovja, ki ustrezajo tudi načrtovani prenovi osnovnošolskega pouka v tri vzgojno-izobraževalna obdobja. Nekatere druge raziskave (Ločniškar, et. al., 2006; Kobal, 2009) so ugotovile, da večina knjižnic deli leposlovna dela znotraj starostnih stopenj še na prozo, poezijo in dramatiko, da je okvirna delitev precej enotna, vendar pa so bile starostne meje postavljene različno. Predlagajo tudi drugačno poimenovanje starostnih stopenj. V Kranju so zamenjali stare oznake C, P, M z oznakami, ki izražajo konkretno starost bralca, ki mu je gradivo namenjeno.

Leta 2010 je Pionirska knjižnica v Ljubljani vpeljala nov koncept postavitve mladinskega leposlovja po bralnih perspektivah. Pri tem naj bi šlo za testno postavitev,¹¹ kar pomeni, da bi morali skozi daljše časovno obdobje spremljati delovanje in učinek nove postavitve.¹² Čeprav gre za poskusno postavitev, je raziskav malo. Prva je narejena na majhnem vzorcu po prvih vtisih nove predstavitve in predstavlja mnenje mladinskih in šolskih knjižničarjev, druga govori o mnenju uporabnikov, vendar ne gre za prave uporabnike mladinske knjižnice, ampak za študente bibliotekarstva, pri vprašalniku pa so sodelovali kar sodelavci Pionirske (to je približno tako, kot če bi vprašalnik ali instrumentarij za opazovanje pouka sestavil učitelj, ki ga spremljamo). Pogrešamo neodvisne raziskave uporabnikov mladinske knjižnice, ki bi trajale daljše časovno obdobje. Šele potem bi morda lahko razmišljali o spremembah pri postavitvi leposlovja v mladinskih knjižnicah. Pri tem bi morali razmišljati tudi o racionalizaciji dela in pretehtati, ali so učinki novosti res takšni, da upravičijo vložek dela in drugih stroškov, ki so pri tem nujni, saj mora biti nova postavitev na novo definirana in ustrezno popravljena v katalogu (vsebinski opis, elementi za razvrščanje, nalepka),

¹¹ Test (poizkus, preizkus, tudi poskus) je postopek za ugotavljanje ustreznosti, učinkovitosti česa (SSKJ).

¹² V šolstvu poskusno vpeljevanje novih programov izvaja Zavod RS za šolstvo (v nadaljevanju sledi opis za program knjižnično informacijsko znanje), kar pomeni, da se najprej imenuje komisija za posodobitev programa, ki jo sestavljajo teoretiki in praktiki. Komisija sestavi program, ki gre v javno razpravo, da je usklajena v stroki in praksi, pridobiti mora tudi dve recenziji. Potem gre v potrditev na Strokovni svet RS za splošno izobraževanje (če gre za osnovno šolo), novi program pa mora določiti tudi minister. Šele po tem postopku se novost poskusno vpeljuje na izbranih šolah, pred tem in ves čas vpeljevanja se strokovni delavci za to usposablajo, v pomoč so jim tudi različna gradiva, ki jih v ta namen izdajajo. Poskus se spremlja z ustreznim instrumentarijem (vprašalniki, lestvica za spremljanje pouka, intervjuji itd.), spremljanje izvajajo svetovalci Zavoda RS za šolstvo. Šele po tem se vpelje na vse šole, po potrebi se program tudi spremeni oz. posodobi.

potrebni so novi napisi na policah, verjetno tudi drugačna razporeditev pohištva in polic. Šele po oceni, da bi bil učinek nove postavitve res večji, bi bilo treba doseči soglasje v stroki in sprejeti nova priporočila na Nacionalnem svetu za knjižnično dejavnost.

Pred leti so se pojavile težnje, da opremljanje z UDK vrstilci za zapise ne bi bilo več obvezno, prav tako tudi ne postavitve na podlagi UDK (Žaucer, 2007, str. 208). Takrat se je stroka na to burno odzvala, priredili so posvetovanje na to temo,¹³ na katerem je bila med drugim jasno izražena potreba in želja po ohranitvi enotnosti in kontinuitete vzajemnega kataloga in knjižnic. Morebitne spremembe je treba dobro premisliti, saj so alternativne rešitve lahko vprašljive in morajo biti v prid dolgoročnim rešitvam (Zaključki, 2007, str. 214). Odzvali so se tudi različni strokovnjaki (Šauperl, 2007; Krstulović, 2008; Rozman, 2008). Enotni so si, da ni smiselno opuščati dosedanjih orodij, dokler ne razvijemo učinkovitejših in se z njimi ne povežemo z evropskimi oz. svetovnimi, prav tako bi bilo uvajanje drugega klasifikacijskega sistema dražje (Rozman, str. 142). Ne moremo, da ne bi ob tem potegnili vzporednice z novo postavitvijo leposlovja v mladinski knjižnici. Preseneča namreč odsotnost strokovne debate in razprave na to temo. Razen dveh člankov (Kemperle, Šauperl, 2012; Šauperl, 2011), se o tem ne piše. Pa bi se moralo, saj ima takšna postavitve, čeprav naj bi bila testna, velik vpliv na druge knjižnice, tako splošne kot tudi šolske. Ali pa je s tem konec enotnosti, o kateri smo lahko govorili vse od leta 1961, ko smo uvedli postavitve po starostnih stopnjah? Vse kaže, da imamo (bomo imeli) dva sistema postavitve: na eni strani so ljubljanske mladinske knjižnice s svojim sistemom, na drugi strani pa mladinske knjižnice splošnih knjižnic iz drugih krajev Slovenije, saj nič ne kaže, da bi sledile ljubljanskemu primeru, in pa šolske knjižnice osnovnih šol, ki ohranjajo postavitve leposlovja po treh starostnih stopnjah, saj ustrezajo trem triletnim v devetletni osnovni šoli. Takšno postavitve predvideva tudi osnutek smernic za šolske knjižnice, ki ga pripravlja predmetna razvojna skupina za knjižnično dejavnost na Zavodu RS za šolstvo. Dokument bo imel status obveznega priporočila in bo veljal podobno kot standardi za daljše časovno obdobje (predvidoma za deset let, torej nekje do leta 2024), v potrditev pa bo predložen tudi Nacionalnemu svetu za knjižnično dejavnost.

Viri

- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji.* (1995). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bibliotekarski terminološki slovar. (2009) *Knjižnica*, 53, 3/4.
- Isaković, N, Novljan, S. (1997). Priporočila (skupine) za obdelavo in ureditve knjižničnega gradiva v mladinskih knjižnicah. *Knjižničarske novice*, 7, št. 5, str. 4–6.
- Kemperle, K., Šauperl, A. (2012). Postavitve knjižnega gradiva na oddelku za otroke in mladino v splošni knjižnici. *Knjižnica*, 56, 1/2, str. 13–33.
- Knjiga te čaka. Poišči jo!: mednarodni dan za otroke, petek, 2. april 2010: predstavitev nove postavitve leposlovja za mladino, sreda, 14. april 2010.* (2010). Ljubljana: Mestna knjižnica, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo.
- Kobal, M. (2009). Modeli postavitve knjižničnega gradiva v slovenskih splošnih knjižnicah s posebnim ozirom na postavitve gradiva v mladinskih oddelkih. *Knjižnica*, 53, 1/2, str. 99–122.
- Kobe, M. (2010). Premislek o ustaljenem in novem sistemu postavitve mladinskega leposlovja. *V Knjiga te čaka. Poišči jo!: mednarodni dan za otroke, petek, 2. april 2010: predstavitev nove postavitve leposlovja za mladino, sreda, 14. april 2010* (str. 17). Ljubljana: Mestna knjižnica, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo.
- Krstulović, Z. (2008). Samorefleksija v izkrivljenem ogledalu. *Knjižnica*, 52, 1, str. 139–140.

¹³ Strokovno posvetovanje o uporabi univerzalne decimalne klasifikacije je bilo 14. 11. 2007 v Knjižnici Bežigrad. Udeležilo se ga je 110 knjižničark in knjižničarjev iz različnih slovenskih knjižnic.

- Leban, V., Grilc, A., Tomšič, N. (2007). Nova postavitve gradiva v osrednji knjižnici Kranj. V Ambrožič, M. (ur.) *Knjižnice za prihodnost: napredek in sodelovanje: zbornik referatov* (str. 193–208). Ljubljana: ZBDS.
- Ločniškar - Fidler, M., Tomšič, N., Lavrenčič - Vrabec, D., Zadravec, V. (2006). Postavitve in oprema monografskih publikacij v mladinskih oddelkih splošnih knjižnic. *Knjižnica*, l. 50, št. 3, str. 105–125.
- Novljan, S. (2011). Bibliopedagoška vloga knjižnice za prosto izbiro informacij. V Jakac Bizjak, V. (ur.) *Sto let razvoja Knjižnice Otona Župančiča: zbornik ob stoletnici splošnega knjižničarstva v Ljubljani* (str. 227–240). Ljubljana: Mestna knjižnica.
- Novljan, S. (1996). *Sodobne dejavnosti šolske knjižnice s posebnim ozirom na njene bibliopedagoške naloge pri izvajanju izobraževalnega programa učenja branja v osnovni šoli: doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
- Novljan, S. (1996a). Vsebinska obdelava in ureditev knjižničnega gradiva za mlade uporabnike. *Knjižnica*, 40, 3/4, str. 135–148.
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 73-3540, str. 11085.
- Rozman, D. (2008). Komentar k članku »Nujnost racionalizacije postopkov in dela v knjižnicah«. *Knjižnica*, 52, 1, str. 141–143.
- Standardi in normativi za šolske knjižnice. (1990). V *Vzgojno-izobraževalno delo v šolski knjižnici-mediaterki* (str. 32–35). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Standardi za splošne knjižnice (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015)* (2005). Ljubljana: Nacionalni svet RS za knjižnično dejavnost. Pridobljeno 10. 4. 2013 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/hitri_dostp/standardi_spl_k_sprejeti.pdf.
- Šauperl, A. (2007). Odzivi. *Knjižnica*, 51, 3/4, str. 195–210.
- Šauperl, A. (2011). Odziv uporabnikov na novo postavitve gradiva v Pionirski. V Jakac Bizjak, V. (ur.) *Sto let razvoja Knjižnice Otona Župančiča: zbornik ob stoletnici splošnega knjižničarstva v Ljubljani* (str. 241–261). Ljubljana: Mestna knjižnica.
- Zaključki strokovnega posvetovanja o uporabi univerzalne decimalne klasifikacije. *Knjižnica*, 51, 3/4, str. 212–214.
- Zakon o osnovni šoli. (1996) *Uradni list RS*, št. 12/96 z dne 29. 2. 1996.
- Žaucer, M. (2007). Nujnost racionalizacije postopkov in dela v knjižnicah. *Knjižnica*, 51, 3/4, str. 195–210.
- Žnidar, A. (1961). Strokovna ureditev knjig v mladinskih knjižnicah. *Knjižnica*, 5, 1/4, str. 74–83.

Priloga 1: Učenci so povedali

Učencem 6. in 7. razreda iz treh ljubljanskih osnovnih šol so postavili naslednja vprašanja: Ali obiskujete Mestno knjižnico v Ljubljani (KOŽ, Rudnik, Vič ...)? Ali imajo knjige na policah postavljene tako kot v šolski knjižnici in znaš sam/-a poiskati knjige za branje? Veš, kaj so to piktogrami? Na lističih napisana vprašanja so razdelili 26 učencem. Odgovore so oddali v posebno škatlo. Napisali so:

- V šolski knjižnici se kar dobro znajdem, saj jo obiskujem že 6 let. Manj se znajdem v knjižnici Rudnik, saj ne znam poiskati knjig. Tam so neki simboli, ki jih ne razumem.
- Otona Župančiča obiskujem. Poznam njihovo postavitve gradiva, vem, kaj so to piktogrami, v knjižnici se še kar znajdem, znam poiskati le nekatere knjige.
- Ta veliko knjižnico v mestu zelo rada obiskujem zato, ker si rada sposojam knjige in jih berem. Znam si poiskati kakšno knjigo, če jo potrebujem. Sploh nisem opazila tistih sličic.
- Z mamom rada obiskujem knjižnico Otona Župančiča, ker imam rada knjige. Najraje berem pustolovske zgodbe. V knjižnici dobim skoraj vse knjige, ki jih potrebujem. Med policami se ne znajdem najbolje, ker je ogromno knjig na policah, niso razvrščene kot v šolski knjižnici in velikokrat zato potrebujem knjižničarjevo pomoč.
- Ko iščem knjige v knjižnici Otona Župančiča, moram vedno vprašati knjižničarje, da mi pomagajo poiskati knjige, pa včasih rečejo, da naj kar na računalnik pogledam, in ne znam poiskati. V šolski knjižnici je lažje, ker so iste računalniške črke tudi na nalepkah na knjigah.
- Kadar obiščemo knjižnico v mestu, ko gremo skupaj z mamom in sestrico, ki je stara 4 leta, vidim, da so slikanice previsoko in predaleč, kot bi listala predal. Ko hočem poiskati za branje knjigo, ne znam, ker piše samo fantastika pa zgodbe ... zato grem raje v šolsko knjižnico po knjige za branje.
- Ni mi kul. Če ne poznaš priimkov avtorjev, nič ne najdeš. Tisti znaki mi nič ne pomagajo.
- Meni tisti znaki nič ne pomagajo. Označeno ni ravno dobro. V šolski knjižnici je bolje. Po razredih in avtorjih.
- Poznam slikice. Tiste slikice so mi čudne. Na primer slikica za zbirke pravljic so neke nogavice s krono? Ne vem, ne znajdem se. Vse je kar skupaj na policah. V šolski knjižnici najdem po črkah, ko knjižničarka pove priimek avtorja. In večkrat zraven knjige, ki jo iščem, najdem tudi drugo, ki je drugačna, pa mi je všeč in jo vzamem. Znam pobrskati.